

Rinze Ijbema - Genesis 1, 1-5.

[1] Hoe kijk jij tegen het begin aan, het begin van deze wereld, het begin van de Bijbel? Zoveel hoofden, zoveel zinnen, denk ik. Wat verwacht je van twee dominees die zeven preken op een rijtje zetten over de zeven dagen van Genesis 1? Om onze gedachten een beetje te concentreren, om ons een beetje te helpen een gezamenlijk vertrekpunt te hebben, nodig ik jullie uit om naar één minuut van filmbeelden te bekijken, filmbeelden van de wereld volgens Genesis 1, 2. De beelden zijn de opening van een film van een Noord-Amerikaanse componist, Philip Glass. De film heet Koyaanisqatsi, een indianenwoord dat 'leven in onbalans' betekent. Nu is dat op zich niet belangrijk, behalve dan dat je dat woord in beeld ziet, en dat het toevallig aansluit bij 'woest en doods' uit Genesis 1.

[Philip Glass, 'Koyaanisqatsi']

1. **[2]** 'Mag het licht uit?'

Te veel woorden, te veel zinnen
 Te veel oorden, draaien in een hoop
 Te veel oorden, te veel draaien
 Te veel van alles, na lange lange dag
 En zo zie ik het graag, maar nu is het genoeg -
 Mag het licht uit?

De oudere jongeren onder ons (of andersom, natuurlijk: de jongere ouderen) herkennen dit denk ik wel, één van de hits van De Dijk, Nederpop uit de jaren '80 van de vorige eeuw. Papamuziek misschien, maar inhoudelijk up-to-date. De dag was lang, de beelden gaan door elkaar draaien, woorden verliezen hun zin, en in die drukte, in die chaos, vraag je of het licht uit mag. Nee, het gaat niet om een zelfgekozen dood – zo'n ander "hoogtepunt" van hetzelfde tijdperk. Euthanasie is ook een uitvinding van de jaren '80. Maar het gaat wel om vergetelheid, en je terug mogen trekken. Heel 21ste-eeuws. **[3]** De wereld is chaotisch, en wij zoeken naar een beetje vrede.

Mijn stelling is dat Genesis 1 meer 21ste-eeuws is, dan 17de-eeuws ofzo. In Genesis 1 begon God te spreken in een wereld die qua beleving meer heeft van onze tijd, dan van de vroeg moderne tijd, de periode na de Middeleeuwen. Nou vraag je je misschien af wat dat uitmaakt, maar denk dan even met me mee. Ik heb hier een citaat uit één van onze belijdenisgeschriften, uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis, het eerste artikel daarvan. 'Want [de schepping] is voor onze ogen als een prachtig boek, waarin alle schepselen, groot en klein (James Herriot, inderdaad), de letters zijn, die ons te aanschouwen geven wat van God niet gezien kan worden, namelijk *zijn eeuwige kracht en goddelijkheid*.' Veel harmonie. **[4]** Mijn stelling is dat Genesis 1 oorspronkelijk spreekt in een wereld waarin dat niet een gegeven is.

Dat stukje uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis komt uit een wereld, en heeft een wereldbeeld gecreëerd, waarin veel mensen vandaag zich niet herkennen. Let op, dit gaat niet over goed of fout, gelijk of ongelijk; dit gaat over waar je voeten staan als je begint te denken. En je voeten staan in de modder. Veel mensen vandaag, dus wie weet jij ook wel, ervaren de wereld niet als een uitnodigende woonkamer, maar als dansen op een vulkaan. Ik zeg dus niet dat jij de harmonie der sferen niet mag ervaren, en ik zeg ook niet dat God de wereld niet harmonieus bedoeld heeft. Ik zeg dat Genesis 1 begint te spreken in een wereld als een donkere kamer, een wereld als van Mauro, denk ik dan, waarin wij met onze nagels wat aan de wanden krabbelen, in de hoop dat we houvast vinden. Zoals toen je vanmorgen in de kerk naar die tekeningen keek. Wat zie ik? Wat begrijp ik?

Dat is voor mij wel de reden om in deze preek en in deze preken die hele discussie over schepping en evolutie te parkeren. Niet omdat het op zich niet relevant is. Het is relevant genoeg om over door te spreken, en laten we dat dan ook concreet blijven doen. En laat mij dan hier ook een concreet punt maken, door jonge mensen van rond de 18 uit te nodigen om naar de belijdeniscatechisatie te komen: ik heb nog wel wat ruimte over, ook ruimte voor een goed gesprek over de oorsprong van de wereld en van jou en mij. Overigens, ik heb begrepen dat binnenkort van een paar professoren uit Kampen en anderen een boekje verschijnt om licht te werpen op wat de Bijbel er wel en wat de Bijbel er niet over zegt. (Dat boekje heet 'In den beginne en verder.' Van harte aanbevolen.) Maar wat je in die discussie doet is dat je een gesprek aangaat binnen een wereldbeeld dat niet direct de wereld van de eerste lezers van Genesis is, terwijl er zoveel diepe raakpunten zijn tussen die wereld van hun en die van ons. Niet op het niveau van wetenschap en analyse; wel op het niveau van de wereld waarin je geworpen bent.

Luister. Genesis 1, 1 is de opening. **[5]** 'In het begin creëerde God de hemel en de aarde.' Daarmee is nog niks gezegd, behalve dit ene dat die grond onder je voeten en die wolken boven je hoofd, dat die er zijn door God. Maar de hele invulling moet nog komen. En die begint in vers 2: **[6]**

'De aarde was toen woest en leeg.' Vandaar de beelden van Philip Glass, leven in onbalans. Bedreigend en onbewoonbaar. Hier gebeurt dus iets raars, als je jezelf tenminste als gelovige ziet. Ik geloof in God de Vader, de schepper van hemel en aarde. Ik geloof dat Hij de wereld goed gemaakt heeft, en dat wij het verknald hebben. Maar kennelijk, toen de woonkamer nog een kraamkamer was, was het geen droomplaatje. **[7]** 'Een duisternis bovenop de watermassa.'

Ik geloof niet in flauwekul als een mythische titanenstrijd die hier zijn weerklank zou vinden in een paar korte woorden in Genesis 1. Woest en doods zijn woorden die de wereld van toen beschrijven zonder noodzakelijk te hinten op wat er achter de schermen wel of niet gebeurd is volgens de theologie van andere volken uit andere eeuwen. Maar deze schets van de aarde van ooit, woest en doods, maakt wel duidelijk dat het per definitie onmogelijk is om met wat wij ervan begrijpen op te klimmen tot God, die dan een product is van ons verbinden van de lijntjes. Concreet, tegenover elke natuurwet en elke kosmische constante die houvast lijkt te geven, staan donkere gaten en chaotische elementen, die even goed bij deze wereld horen en niet 1-2-3 rijmen op Gods eeuwige kracht en goddelijkheid. (Hoe dat dan wel zit, daarvoor moet ik nog maar eens over Romeinen 1, 20 preken.)

Maar luister nu. **[8]** 'Gods Geest zweefde over het water.' O, zegt de Nieuwe Bijbelvertaling, of: 'een hevige wind joeg het water op.' Of ook: 'Gods adem.' Wat moet je daar nu van maken? Ik denk een mix van 1 en 3, de adem van God, die we hebben leren kennen als de Geest van God. Een zucht van God over het water. **[9]** Een zuchtje God. Zoals die vogel in één van de tekeningen hieronder, die je nog half zichtbaar vermoedt onder het doek. Het is geen wonder wanneer mensen de wereld ervaren als ondoorgrondelijk, als vreemd. Wij zitten in de donkere kamer en wij krabbelen aan de wanden of onze zintuigen ons wat zin kunnen geven. En dit is wat we horen, dit is wat we voelen: een zuchtje God. En dan? Gaat het licht uit?

2. **[10]** [Er moet licht zijn!]

Wat we horen is de stem van God die feest wil. 'Er moet licht zijn!' Laat mensen hun eigen goden verzinnen en je krijgt ik weet niet wat. Je krijgt goede goden en kwade goden die aan het bakkeleien zijn, en dat verklaard de wereld waarin we leven. Je krijgt goede geesten en kwade geesten die niet boven het water zweven maar in jouw hart, en die jouw leven beïnvloeden. Laat mensen hun eigen goden verzinnen en je krijgt ik weet niet wat. Maar dit heeft Gods volk leren belijden, dat God boven deze wereld is, en eronder, en erachter, en dat Hij feest wil. Er moet licht zijn!

Ten overvloede: licht is goed en God is goed en God is licht. **[11]** Ten overvloede: dat licht dat God is, is zo overweldigend dat het ons zou verblinden, zouden wij het zien. Eén van ons, Mozes, mocht één keer in het voorbijgaan iets van God zien. Niet zijn gelaat, niet zijn lichte ogen zelf. Van achteren, de schaduw van God. Maar, zegt de Bijbel, zelfs toen was Mozes overbelicht en wij, de anderen, wij konden hem niet in de ogen kijken. Dus, hoe donker de lucht ook mag zijn, hoe je ook op de tast je weg moet zoeken, door de kieren schijnt licht. Mooi wel. Het is niet voor niets dat Jesaja voorspelde dat als God zou komen Hij aan blinden het gezicht zou geven – en dat is precies wat God deed. In Christus. Waarom? Hierom: 'Er moet licht zijn.'

Maar dat verklaart wel alles. Ik bedoel, natuurlijk ga je in gedachten peuteren en zoeken naar zin in Genesis 1. Goed, God heeft het al gemaakt. Goed, Hij heeft het goed gemaakt. Maar waarom in den vrede? Waarom een wereld waarin leven kan, maar ook bedreigd kan worden? Waarom een feest van licht en waarom wij en waarom Hij? Er is maar één conclusie mogelijk, en God zegene de greep: dit is wat Hij wilde; hier kan Hij wat mee. **[12]** In magnifieke verbondenheid – met jou, met mij, wierp God zich op als Schepper. En dus, licht. Want er moet licht zijn, als Hij je in zijn armen sluit.

Nu moet je dus kiezen. Als je om je heen kijkt, zie je het niet automatisch, dat jouw wereld er één is die bij de God vandaan komt die je uitnodigt voor een feest. En als je er kritisch over nadenkt, word je niet een beetje cynisch als God net zo blijkt te zijn als ons toevallig het beste uitkomt? Of ook, als je jezelf erin betreft, hoe zit het dan met je eigen schaduwkanten, waarvan je je zo diep bewust bent? De Bijbel maakt de keus vanaf het begin: er moet licht zijn, licht voor jouw ogen, vanaf dag één. Want de dag moet komen dat God je het spel van de wolken wil laten zien, en Hollands licht, en de zee en het strand. Kijk, zegt God, ik heb de maan voor je gehaald, de maan en al die flonkerende sterren. En nee, natuurlijk gaat het niet om jou of om wat jij er mee kunt. Het gaat om God, om God *en* jou *en* al het moois dat Hij gemaakt heeft, gewoon voor de vreugde. Hij zegt: 'Er moet licht zijn!' Jij zegt: 'Ja God, goed idee.' **[13]** Ja, ik wil.

3. **[14]** [Het duister is helder als het licht.]

Maar is dat dan nu geen vloeken in de kerk? Wie heeft dat verzonnen? 'Het duister is helder als het licht.' Kom, even terug naar het begin. Er was dus licht, en toen? **[15]** 'God zag dat het licht goed was, en hij scheidde het licht van de duisternis.' Prima, en toen? De duisternis afgedankt op de vuilnishoop toch zeker? Nee, net niet. **[16]** 'En hij scheidde het licht van de duisternis; het licht noemde hij dag, de duisternis noemde hij nacht.' Of in de nog wat sterkere woorden van Gods profeet Jesaja: **[17]** 'Ik ben het de HEER, er is geen ander, die het licht vormt en het donker scheidt.'

En Jesaja, noteren we hier even, gaat nog een stevige stap verder: **[18]** 'Die vrede maakt en onheil schept. Ik ben het, de HEER, die al deze dingen doet.'

Zo ver gaat David niet, **[19]** en ik wil het met jullie over David hebben, niet over Jesaja. Want David heeft dat verzonnen, van dat duister dat helder is als het licht. Of David, dat was dan wel weer de adem van God die hem deze woorden liet zingen. 'Voor de koorleider. Van David, een psalm.' Ik lees met jullie **[20]** Psalm 139, 7-12:

Hoe zou ik aan uw aandacht ontsnappen,
hoe aan uw blikken ontkomen?
Klom ik naar de hemel – u tref ik daar aan,
lag ik neer in het dodenrijk – u bent daar.
Al verhief ik mij op de vleugels van de dageraad,
al ging ik wonen voorbij de verste zee,
ook daar zou uw hand mij leiden,
zou uw rechterhand mij vasthouden.
Al zei ik: 'Laat het duister mij opslokken,
het licht om mij heen veranderen in nacht,'
ook dan zou het duister voor u niet donker zijn -
de nacht zou oplichten als de dag,
het duister helder zijn als het licht.

Ik zeg niet dat het simpel is. Maar weet je, we hoeven God niet te begrijpen om door Hem bemind te worden. *Wij* zeggen, met David: mag het licht uit? *God* zegt, voor ons: er moet licht zijn! Maar de spannende parallellie tussen de duisternis en de Geest van God uit Genesis 1, 2 blijkt in de loop van de geschiedenis een spannend vervolg te krijgen. Op z'n minst mag je zeggen dat God in het duister de weg weet; **[21]** dat is al een troost op zich. Maar kennelijk werkt zelfs het duister als een prisma voor het licht dat van God komt.

Een paar voorbehouden. Allereerst, wij zijn niet van de dwaallichten. **[22]** Er zijn mensen die van het donker licht maken. Ik bedoel die idioten die hardop zeggen dat ze satan vereren, en zich thuis voelen in het occulte. Ze zijn er, en ze zijn gestoord. Er zijn mensen die zich verslaven aan van alles wat straalt in de handen van God, maar wat in onze handen zomaar dodelijk wordt, en dan gaat het om goud en geld, maar ook om dromen en om gezag. Maar als David zegt dat het duister helder is als het licht, gaat hij niet het duister op zich vereren. Een ander voorbehoud: de Bijbel zegt dat God licht is; **[23]** de Bijbel zegt niet dat God duisternis is. En in de Bijbel zegt God direct dat het licht goed

is; de Bijbel zegt niet direct dat de duisternis goed is. Wat betekent het dan voor ons vandaag dat de nacht oplicht als de dag?

Ik wil er een paar dingen van zeggen. Het betekent dat je niet hoeft te ontkennen dat het soms donker is in onze wereld. Ik weet niet of jij persoonlijk die opluchting kent, dat iemand tegen je zegt: dat is niet mooi, man, wat jij moet meemaken. Ik heb gemerkt dat het soms troost biedt aan als je in de put zit. Dan denk ik: trieste helper ben ik. Maar kennelijk kun je ook dan de afstraling van Christus zijn, die de realiteit van onze duisternis drie uur lang verdroeg aan het kruis. Dat was de duisternis waarin God volledig afwezig was. Maar omdat Hij God was, brak Hij het duister en niet andersom. Sindsdien kan Hij in elk duister zeggen: Ik ben bij je. **[24]** God is er in de nacht.

Dus: loop niet weg voor het duister. Ontkenning is geen christelijke oplossing. Maar wacht wel op God, en wacht samen op God. David heeft ervaren dat door het donker heen het gezicht van God hem toe straalde. Hij is niet de enige. Een zucht van God, een woord van Hem, het zal je zomaar overkomen. De eerste dag heeft de toon gezet: **[25]** 'Het werd avond en het werd morgen. De eerste dag.' Meer dan dat wil ik vandaag niet zeggen. Maar als je wilt mag je zingend nog meer zeggen dan

Amen.